

15. Nagajevs'kyj I. Istorija Ukrai'ns'koi' derzhavy XX stolittja. – K., 1993.
 16. Ivanis V. S. Petljura – prezident Ukrai'ny. – K., 1993.
 17. Shankovs'kyj L. Diskusija i polemika // Ukrai'ns'kyj istoryk. – 1967.
 18. Nova Rada vid 03.01.19.
 19. Kuchabs'kyj V. Pol's'ka dyplomatija ta shidno-galyc'ke pytannja. – L'viv: vyd. «Dzvony», 1932. Ch.2.
 20. Stahiv M. Ukrai'na v dobi Dyrektorii' UNR. T.6.
 21. Mazepa I. Tvorenja derzhavy. Zbirnyk pam'jati S. Petljury. – Praga, 1930.
 22. CDAVOVU. – F.3695. – Op.1. – Spr.196.

Vargatyuk S. V., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of International Relations, Faculty of Journalism and International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv)

The activities of the Ukrainian diplomatic mission at the Paris peace conference of 1919–1920

Analyzed the actions of the representatives of the Ukrainian diplomatic mission at the Paris peace conference, the era of the Directory of the UNR.

Keywords: foreign policy, strategic policy governance.

* * *

УДК 281.9(09):94(4)«1920/1950»:930.1(477)

Орлов В. М.,

кандидат історичних наук, науковий співробітник науково-дослідного сектору науково-освітньої роботи, Полтавський музей авіації і космонавтики, відділ Полтавського краєзнавчого музею ім. Василя Кричевського (Україна, Полтава), vladlen-orlov@rambler.ru

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ ОРГАНІВ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ ТА РОСІЙСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я В УКРАЇНІ УПРОДОВЖ 1920–Х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 1950–Х РР. У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ: ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Охарактеризовано основні праці періоду незалежності України, які відображають історію та основні етапи у взаємовідносинах між органами радянської влади та російським православ'ям в Україні протягом 1920–х – першої половини 1950–х рр. Православна церква в Україні залишалась потужним і небезпечним фактором для радянської влади. Запропоновано п'ять напрямів дослідження державно-релігійних відносин в умовах атеїстичної антирелігійної політики більшовизму в Україні 1920–х – 1950–х рр. Констатовано, що упродовж 1990–х рр. – першого десятиліття XXI століття сформувався потужний напрям дослідження державно-релігійних відносин у період становлення тоталітаризму в СРСР.

Ключові слова: державно-релігійні відносини, напрям, новітня українська історіографія, органи державної влади, Радянська Україна, російське православ'я.

Упродовж періоду незалежності України з'явився цілий корпус науково-історичних робіт, які ілюструють державно-релігійні відносини радянських часів. Історіографічне узагальнення подібних напрацювань є актуальним, особливо достатньо складним і драматичним є період 1920–х – першої половини 1950–х рр. як етап впровадження тоталітарних сталінських експериментів, які безпосередньо вплинули на Російську православну церкву в Україні.

Варто зазначити, що більшовицька влада негативно ставилась до російського православ'я, але упродовж зауваженого вище періоду існували етапи зближення цілей і «потепління відносин» між органами радянської влади та інституційним російським православ'ям.

Так, можемо визначити наступні етапи: 1. Міжвоєнний період (1920–1930-ті рр.) – неприйняття російського православ'я в Україні, максимальне обмеження органами державної влади прав кліру; 2. 1943–1947 рр. – потепління взаємовідносин та наближення інтересів між радянською владою і російським православ'ям; відновлення

інституційності, відтворення Руської православної церкви та ліквідації інституційного греко-католицизму з наданням власності РПЦ; 3. 1947–1953 рр. – згорання прав РПЦ і нове загострення відносин між органами державної влади та РПЦ; цей період тривав до смерті Й. Сталіна. Зауважена синусоїда проілюстрована в історичних студіях. Посилаючись на статтю та використовуючи підхід, запропонований О. Ігнатушею [5] виокремлюємо п'ять напрямів досліджень: 1. Узагальнюючі праці щодо історії православ'я в Україні загалом; 2. Розвідки (монографії, статті тощо), котрі відображали взаємовідносини російського інституційного православ'я в Україні з окремими державними органами радянської влади; 3. Праці з історії повсякдення православного духовенства і мирян радянського періоду 1920–х – 1950–х рр.; 4. Роботи, які описували складність взаємовідносин між православними інституціями в УСРР/УРСР, на що впливали органи державної влади; 5. Історико-регіоналістичні дослідження взаємовідносин органів радянської влади і РПЦ в Україні.

1. Узагальнюючі праці щодо історії православ'я в Україні. Починаючи з 1990–х рр., було опубліковано за сприяння Відділення релігієзнавства Інститут філософії НАН України багатомну фундаментальну працю з історії релігії в Україні. Зокрема, том 3 «Православ'я в Україні», в якому проілюстровано розвиток російського православ'я на українських землях [7].

2. Розвідки про загальні етапи взаємовідносин російського православ'я з органами радянської влади. Наприклад, ця категорія представлена науково-історичними фундаментальними працями за атрибуцією А. Киридон, В. Пашенка [11]. Антирелігійну політику органів радянської влади щодо російського православ'я в УСРР відображено у монографії В. Силантьєва «Большевики и православная церковь на Украине в 20–е годы» [12]. У монографії Л. Бабенко 2014 р. видання охарактеризовано взаємовідносини православної церкви та спеціальних органів державної безпеки зауваженого хронологічного періоду [1].

3. Праці з історії повсякдення православних радянського періоду. Автори-репрезентанти цієї категорії, зокрема Т. Бобко охарактеризувала статус родини православного кліру в умовах радянської антирелігійної компанії [2]. А. Макарьскою проаналізовані моделі поведінки представників чорного православного духовенства в умовах реалізації антирелігійної атеїстичної політики міжвоєнного періоду [9].

4. Складність комунікації між різними православними церквами на українських землях та втручання в цей процес органів державної влади радянського періоду відображено у новітніх публікаціях Т. Євсєєвої [4], О. Ігнатуші [6], А. Кукурудзи [8], О. Тригуба [13]. Подібний напрям упродовж 2000–х рр. є найбільш досліджуваним і перспективним в новітньому українському історіописанні.

5. Роботи історико-регіоналістичного, краєзнавчого спрямування щодо взаємовідносин органів радянської влади і російського православ'я в Україні. Подібна категорія репрезентована монографіями, брошурами, науковим статтями з історії діалогу органів радянської влади та пануючим православ'ям в Україні упродовж 1920–х – початку 1950–х рр. Цей напрям представлений дослідженнями регіоналістичного спрямування, який розкриває релігійну історію Донбасу, Криму, Луганщини, Запоріжжя, Сумщини, південноукраїнського субрегіону тощо. До цієї когорти історико-краєзнавчих студій належить новітні

праці О. Ігнатуші, І. Довжук і С. Підченко, В. Оліцького, О. Тригуба, О. Форостюка та ряду інших істориків (див.: [3; 10; 14]).

Можемо підсумувати, що стаття ілюструє новітні дослідження щодо взаємовідносин органів державної влади і російського інституційного православ'я протягом встановлення тоталітарного режиму на українських землях періоду 1920-х – початку 1950-х рр. і є спробою окремих узагальнень науково-історичних студій щодо державно-релігійних відносин в Україні. Цей напрям сучасної української історіографії історії релігії та церкви в Україні ХХ століття залишається перспективним для подальших наукових пошуків і узагальнень.

Список використаних джерел

1. Бабенко Л. Л. Радянські органи державної безпеки в системі взаємовідносин держави і православної церкви в Україні / Л. Л. Бабенко. – Полтава: ТОВ «АСМІ», 2014. – 549 с.
2. Бобко Т. Г. Сім'я православного священнослужителя в 20–30-х рр. ХХ ст.: соціально-правовий аспект / Т. Г. Бобко // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – Вип. XX. – С.207–210.
3. Довжук І. В. Російська православна церква в культурному та економічному житті Донбасу у 20-х рр. ХХ ст.: монографія / І. В. Довжук, С. А. Підченко. – Луганськ: Вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2012. – 136 с.
4. Євсєєва Т. М. Зародження християнської демократії в структурі Російської православної Церкви в 1917–1921 рр. (загальний та український аспекти) / Т. М. Євсєєва // Український історичний журнал. – 2001. – №1. – С.107–121.
5. Ігнатуша О. М. Сучасна українська історіографія відносин православної церкви та радянської держави (1920–1930-ті рр.) / О. М. Ігнатуша // Український історичний журнал. – 2006. – №2. – С.174–190.
6. Ігнатуша О. М. Інституційний розкол православної церкви в Україні: генеза і характер (XIX ст. – 30-ті рр. ХХ ст.): монографія / О. М. Ігнатуша. – Запоріжжя: Поліграф, 2004. – 440 с.
7. Історія релігії в Україні: у 10 т. / за ред. А. Колодного; редкол.: Колодний А. (голова) [та ін.]. – К.: Український Центр духовної культури, 1999. – Т.3: Православ'я в Україні / за ред. А. Колодного, В. Климova. – 1999. – 560 с.
8. Кукурудза А. Р. Демократизація православ'я 20-х рр. ХХ ст. (український контекст): монографія / А. Р. Кукурудза. – Рівне: Видавель Олег Зень, 2008. – 249 с.: іл.
9. Макарьська А. І. Пристосування представників чорного духовенства до умов «безрелігійного суспільства» в УРСР в 20–30-ті рр. ХХ ст. / А. І. Макарьська // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2010. – Вип. XXIX. – С.161–165.
10. Оліцький В. Радянська репресивна політика проти Православної церкви на Сумщині у 1920-і рр. / В. Оліцький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. – Вип.1; Ч.3. – С.19–23.
11. Пашченко В. Більшовицька держава і православна церква в Україні 1917–1930-ті роки / В. Пашченко, А. Киридон. – Полтава: [б. в.], 2004. – 336 с.
12. Силантьєв В. І. Большевики и православная церковь на Украине в 20-е годы / В. И. Силантьев. – Харьков: Харьковский государственный политехнический университет, 1998. – 232 с.
13. Тригуб О. П. Розкол Російської православної церкви в Україні (1922–1939 рр.): між державним політичним управлінням та реформацією: монографія / О. П. Тригуб. – Миколаїв: Видавництво ЧДУ імені Петра Могили, 2009. – 300 с.
14. Форостюк О. Д. Православная Луганщина в годы гонений и трагических испытаний (1917–1988 гг.) / О. Д. Форостюк. – Луганськ: Редакционно-издательский отдел ЛИВД, 1999. – 120 с.
15. Pashchenko V. Bil'shovic'ka derzhava i pravoslavna cerkva v Ukraini 1917–1930-ti roki / V. Pashchenko, A. Kiridon. – Poltava: [b. v.], 2004. – 336 s.
16. Silant'ev V. I. Bol'sheviki i pravoslavnaia cerkov' na Ukraine v 20-e gody / V. I. Silant'ev. – Har'kov: Har'kovskij gosudarstvennij politekhnicheskij universitet, 1998. – 232 s.
17. Trigub O. P. Rozkol Rosijs'koj pravoslavnoi cerkvi v Ukraini (1922–1939 rr.): mizh derzhavnim politichnim upravlinnyam ta reformacijju: monografiya / O. P. Trigub. – Mikolajiv: Vidavnicтво CHDU imeni Petra Mogili, 2009. – 300 s.
18. Forostyuk O. D. Pravoslavnaia Luganshchina v gody gonenij i tragicheskikh ispytanj (1917–1988 gg.) / O. D. Forostyuk. – Lugansk: Redakcionno–izdatel'skij otdel LIVD, 1999. – 120 s.

Orlov V. M., Ph.D. in History, research assistant of research sector research and educational work, Poltava Air and Space Museum, Department of the Poltava Museum of Local Lore named after Vasyl Krichevsky (Ukraine, Poltava), vladlen-orlov@rambler.ru

The relations between the Soviet authorities and the Russian Orthodoxy in Ukraine during of the 1920s – the first half of the 1950s in modern Ukrainian historiography: overall analysis

The paper describes the main works of the period of Ukraine's independence, reflecting the history and the main periods in the relationship between the organs of the Soviet government and Russian Orthodoxy in Ukraine during of the 1920s – the first half of the 1950s. The Orthodox Church in Ukraine has remained a powerful and dangerous factor for the Soviet power. It proposed five areas of research state-religious relations in the anti-religious and atheist Bolshevik policy in Ukraine of the 1920–1950-ies. It was stated that during the 1990's – the first decade of the 21 century a powerful line of research of state-religious relations in the period of totalitarianism in the USSR.

Keywords: state-religious relations, the direction, the modern Ukrainian historiography, public authorities, Soviet Ukraine, Russian Orthodoxy.

* * *

References

1. Babenko L. L. Radyans'ki organi derzhavnoi bezpeki v sistemі vzajemovidnosin derzhavi i pravoslavnoi cerkvi v Ukraini / L. L. Babenko. – Poltava: TOV «ASMI», 2014. – 549 s.
2. Bobko T. G. Sim'ya pravoslavnoho svyashchennosluzhiteľa v 20–30-h rr. XX st.: social'no-pravovij aspekt / T. G. Bobko // Naukovi